

U ovoj grupi su pisma za koja je jasno da su nastala na osnovu rukom crtanog predloška, rađenog četkom, perom, olovkom ili bilo kojim drugim instrumentom bez namere za oponašanje rukopisa. Nepododamna su za slaganje dužeg teksta – uglavnom se koriste u reklamne svrhe.

Grupa IX: *Manuelna pisma*

anebo

Primeri: *Mistral* (R. Elskofon), *Rondo* (Slezinger i Duije), *Reiner Script* (Rajner), *Trafton Script* (Trafton), *Legend* (Snajdler), *Balzac* (Beland), *Bernhard Curvie* (Bernhard), *Asley Script* (E. Heviniden), *Hyperion* (B. Volpe), *Shelley** (M. Karter, 1972), *Coronet* (Midlton, 1937–38), *Snell Rounthand* (M. Karter, 1965), *Park Avenue* (Smit, 1933), *Present Script* (Selovej, 1974).

Grupa VIII: *Skript pisma*

Obuhvata pisma koja oponašaju rukom *pisana* slova, za razliku od sledeće grupe, *manuelna pisma*, u kojoj se nalaze pisma koja piše rukom *crtanih* slova. Razliku nije uvek lako definisati. Pismo je razvijeno iz rukopisa zadržavajući, za razliku od italika ili kurziva, vezne poteze između slova.

anebo

NAPOMENE:

- 1 *La chose imprimée*, Pariz, 1977, str. 581.
- 2 G. K. Schauer, *Klassifikation: Bemühungen um eine Ordnung im Druckschriften-bestand*, Darmstadt 1975.
- 3 A. Nesbitt, *Lettering*, Njujork 1950.
- 4 Nesbitt, 1950, isto

Literatura: Ruari McLean, *The Thames and Hudson Manual of Typography*, Thames and Hudson Ltd., London, 1980;
www.fontpool.net/job_classification.html, Matthias Neuber,
priredio Morten K. Pedersen.

Prelazni oblik između klasične i klasičističke antike. Na pojavu ovih pisama uticalo je širenje tehnike bakroreza u 17. veku. Potezi su postali finiji i bogatiji u kontrastu. Prototop ovog pisma je *Romain du Roi* (1694) francuskog rezača pečata *Grasse*, koje je bilo projektovano prema izveštaju Akademije nauka. U njemu je bila geometrijski napravljena detaljna konstrukcija svakog slovnog znaka. Svako je slovo bilo ucrtno u kvadrat na 2304 mala kvadrata, što je prva anticipacija digitalizovane slovne forme. Odjek ovog pisma, vlasništva

Grupa III: *Prelazna (barokna) pisma*

anebo

Primeri: *Garamond** (K. Garamon), *Bembo* (F. Grito), *Caslon* (V. Keslon), *Vendôme*, *Dante* (Mardershtajg), *Garamondus* (A. Novareze), *Sabon* (J. Gihold), *Palatino* (H. Capf), *Weiß-Antiqua*, *Trump Mediaeval*, *Goudy Catalog*.

U engleskoj terminologiji uobičajeni naziv za ove dve grupe je »*Old face*«, nije dovoljno precizan pošto ne pravi razliku između grupe. Kod nas se za obe grupe koristi naziv *klasična* (*re-nesansna*) *antika*.

Osovina slova je nagnuta u levo (pogledajte *o* i *b*). Prelazi između glavnih poteza i serifa su zaobljeni. Pojavljuje se veći kontrast između debelih i tankih poteza u odnosu na venecijansko pismo, a serifi su finiji. Potezni potez kurentnog e je horizontalan.

KLASIFIKACIJA

tipografskih pisama

Dugo su pojedine vrste tipografskih pisama različito nazivane u različitim zemljama. U jednom periodu razvoja tipografije, kada je došlo do međunarodne razmene štamparskih usluga, pojavila se potreba za pronalaženjem sistema klasifikacije tipografskih pisama koji bi bio razumljiv u više zemalja istovremeno.

Posle brojnih pokušaja klasifikacije, prihvaćen je sistem koji je razvio francuski dizajner Maksimilijen Voks (1894–1974); on je za pojedine kategorije pisama izmislio imena koja ne podsećaju na ranije nazive, da ne bi izazivala zabunu. Ovaj sistem klasifikacije prihvatila je i ATypI (*Association Typographique Internationale*).

Mora se naglasiti da u svakoj od ovih grupa ima malo »čistih« primera – mnoga pisma po karakteristikama pripadaju i susednoj grupi – ali Voksov sistem je dragocena pomoć u komunikaciji i opisu pisama.

anebo

Grupa I: Humanistička (venecijanska) pisma

Najranije antičke, zasnovane na humanističkom rukopisu, nastale su u Veneciji u 15. veku. Humanističko pismo prvi put je u štampi upotrebljeno 1465. godine. Lik slova pokazuje da su pravljena prema uzorcima pisanim širokim perom. Osovina slova je primetno nagnuta u levo (pogledajte *a* i *b*). Prelazi između glavnih poteza i serifa su zaobljeni. Kontrast između debelih i tankih poteza nije veliki. Poprečni potez kurentnog *e* je kos.

Primeri: *Verona, Venetian 300, Golden Type* (V. Morris), *Travianus, Centaur** (B. Rodžers), *Kennetley* (F. Gaudi), *Schneider Medaival*.

anebo

Grupa II: Garald pisma (ime je nastalo od Garamond i Aldus)

Ove antičke izvedene su od pisama koja je rezao *Francisko Gryfo* za venecijanskog izdavača i štampara *Aldusa Manuciusa*. Jedan od najpoznatijih primera iz ove grupe pisama je čuveni *Garamond*, koji predstavlja najvažnije pismo renesanse i ranog baroka.

Primeri: *Klang** (V. Karter), *Banco* (R. Elskofon), *Jacno* (M. Žakno), *Matura* (Rajner), *Libra* (De Rus), *Cartoon* (Trafon).

anebo

Grupa X: Gotica

Pismo kojim je štamparstvo u Evropi počelo u osnovi je pismo pisano širokim perom, a poteklo je, i ostalo, severno od Alpa. Naziv »gotsko pismo« dali su mu prezirivi italijanski humanisti. Još uvek se koristi u Nemačkoj i nekim drugim evropskim zemljama.

Gotica je podeljena u četiri glavne grupe:²

- Tekstura* (*Gotisch*). Pismo suženih i uglastih slova koja se sa- stoje skoro isključivo od vertikalnih i kosih poteza. Uzana je i deluje uzvišeno. Verzali su ukrašeni. Kurentna slova se i gore i dole završavaju kosim pravougaonima.
- Primeri:** *Hupp-Gotisch, Trump-Deutsch, Weiß-Gotisch, Wil- beim Klingsspor* (R. Koh), *Cloister Black, Goudy Text*, Minster Black, Old English Text* (Monotajp), *Schwaben-Alt*.
- Rotunda* (*Rundgotisch*). Ovo je bila italijanizovana verzija Teksture, prelaz prema Švabaheru. Slova se zaobljavaju, krajevi više nisu pravougaoni.
- Primeri:** *Wallau* (R. Koh), *Weiß-Rundgotisch*.

- Švababer*. Bio je narodno, popularno pismo; poreklo imena nije poznato. Aleksander Nezbit kaže da se može koristi kada se želi izbegavanje religiozne note.³ Bilo je zasnovano na kurzivnom rukopisu; francuski varijetet se zove *lettre bâtarde*. Ovoj grupi su pripadala prva Kekstonova pisma. Ima dinamične verzale i šiljasto *o*.

Primeri: *Renata, Ehmcke-Schwabacher*.

- Fraktura*. Danas u Nemačkoj najčešće upotrebljavana gotica. Nezbit kaže: »Ono je rezultat uticaja renesanse na gotička pisma, da budemo određeniji – uticaj baroknog elementa renesanse... treba samo pregledati neke od naslovnih strana Albrehta Direra da bi se konstatovalo uvođenje baroknih ukrasa i tokova.«⁴ . Kurentna slova sa gornjim produžecima razvila su račvaste završetke; kurentno *a* nema petlju na vrhu, a *g* ima otvoreni, zakrivljeni rep. Celo pismo ima prefinjeniju formu nego Švababer. Pojavljuje se smena krivina i uglova; verzali imaju zakrivljene stubove.

Primeri: *Unger-Fraktur, Fette Gotisch, Gilgenart* (Capf), *Breitkopf-Fraktur*.

- Fraktur varijante*. Obuhvata gotice koje se ne uklapaju u četiri osnovne grupe.

Primeri: *Klaudius* (R. Koh), *Koch-Kurent, Weiss-Fraktur, Heinrichsen-Kanzlei, Tannhäuser*.

Grupa XI: Nelatinska pisma

Obuhvata grčko, sva ćirilčna, arapska i orijentalna pisma

– *Geometrijski grotesk*. Ovo su »teoretska« pisma, konstruisana na osnovnim geometrijskim oblicima, obično jednakih debljina poteza (monoline). Pošto su namerno korišćene iste prave i krive forme u što je moguće više slovnih znakova, tako da je među njima minimalna razlika, vrlo su male čitljivosti.

Primeri: *Futura* (P. Renner), *Erbar* (Erbar), *Avant Garde* (H. Lubalin), *Century Gothic*, *Eurostyle*.

– *Humanistički grotesk* obuhvata sva sanserif pisma zasnovana na proporcijama klesane rimske kapitale i humanističkog ili Garald kurenta. Pojavljuje se kontrast između debelih i tankih poteza.

Primeri: *Gill Sans* (E. Gill, 1928), *Optima* (H. Capf, 1958), *Frutiger* (A. Frutiger, 1975), *Pascal* (Mendoza), *Shannon* (Holms i P. Fišman, 1981), *Myriad* (K. Tvoembli i R. Slimbah).

anebo

Grupa VII: Klesana (epigrafska) pisma

Ovo su pisma inspirisana slovima klesanim u kamenu, zbog čega obično sadrže samo verzale.

Primeri: *Columna* (M. Kafliš), *Open Roman* (Van Krimpen), *Hadriano* (F. Gaudi), *Albertus** (B. Volpe).

Kraljevske štamparije, pojavio se šezdeset godina kasnije u projektima *Džona Baskervila*; ova su pisma »sadržavala duh, istovremeno racionalan i realističan, epohe enciklopedista«.¹ Kod prelaznih pisama veća je razlika u debljini poteza nego kod Garald antikve. Osovina slova je vertikalna, ili veoma malo nagnuta. Serifi su ravni i tanji, još uvek imaju prelaze.

Primeri: *Fournier*, *Baskerville** (Dž. Baskervil), *Janson*, *Imprimatur*, *Bell*, *Times* (S. Morison), *Photina*, *Caledonia* (V. A. Dvigins).

anebo

Grupa IV: Didone (klasicistička antikva, ime izvedeno od Dido i Bodoni)

Klasicistička antikva nastupa sa širenjem gravure u bakru i čeliku, tehnikama 17. i 18. veka. Pojavila se sredinom 18. veka, kada su poboljšanja u tehnologiji papira i štampe omogućila reprodukovanje veoma finih poteza.

Osnovni naglasak i osovina slova su vertikalni. Obla slova se sužavaju. Kontrast između debelih i tankih poteza je izrazit, a prelaz između njih je kratak. Serifi su horizontalni, bez prelaza.

Primeri: *Didot* (F. Dido), *Bodoni** (Đ. Bodoni), *Walbaum*, *Falstaff*, *Pergamon*, *Corvinus*.

anebo

Grupa V: Mehanistička (ežipsijen) pisma

Naziv »mehanistička«, koji nenamerno zvuči podrugljivo osetljivom uhu, ukazuje na to da ova pisma potiču iz najboljih dana industrijske revolucije, kojoj su bila neophodna sredstva za privlačenje pažnje, za reklame, plakate, letke i druge štampane materijale. Veliki deo ovih pisama bio je pogodan za ukrašavanje, u čemu se često preterivalo. Bila su poznata i kao ežipsijen; ovo ime je izvedeno iz njihovog prisustva u publikaciji o Napoleonovom pohodu na Egipat.

Razlikuju se tri podgrupe ovih pisama:

- obični ežipsijeni imaju četvrtaste serife bez prelaza;
- klarendoni (novinske antikve) imaju četvrtaste serife sa prelazom;
- slova za pisaće mašine (typewriter) imaju skoro jednake debljine poteza i serifa; neki od ovih fontova imaju i ujednačenu širinu slova (monospaced font).

Kod ežipsijen pisama kontrast debelih i tankih poteza sveden je na minimum, to jest, svi potezi i serifi su skoro jednake debljine. Upadljivi serifi su pravougaoni. Oblik slova je geometrijski sveden.

Primeri: *Courier*, *Clarendon*, *Memphis** (Vajs, 1930), *Rockwell*, *Serifa* (A. Frutiger, 1968), *Volta*, *Neutra*, *Egizio*, *Beton* (H. Jost, 1930), *Ionic*, *Melior* (H. Capf), *Schadow*, *Pro Arte*, *Type-writer*.

anebo

Grupa VI: Linearna (sanserif, grotesk) pisma

I ežipsijen i sanserif su se razvili iz klasicističkog pisma; prvi je nastao pojačavanjem serifa do debljine osnovnog poteza, a drugi stanjivanjem serifa do njegovog nestanka.

Prvi sanserif se pojavio 1816. u Engleskoj, iz Keslon slovo-
livnice. U početku su ova pisma smatrana ružnim i neprivlačnim, pošto im je nedostajao dobro poznati serif. Zbog toga su nazvana grotesk (tal. *grottesco*, fr. *grotesque* = čudan, preteran, neprirodan, smešan, nastran). Vek i po kasnije sanserif će biti osnov tipografske revolucije Bauhausa.

Imaju relativno ujednačene poteze, bez značajnog kontrasta. U nekim podgrupama slova se zasnivaju na osnovnim geometrijskim oblicima. Uklonjeni su svi ukrasi i serifi.

British Standards 2961 navodi četiri podgrupe ovih pisama:

- *Grotesk* obuhvata sanserif pisma poreklom iz 19. veka.
Primeri: *Monotype 215*, *Headline Bold* i *Grot N°6* (S. Blejk).

- *Neo-grotesk*, moderni sans, poput Frutigerovog *Universa** i Midingerove *Helvetike*. Ova su pisma vrlo suptilno projektovana.

Primeri: *Franklin Gothic* (M. F. Benton, 1903), *Helvetica* (M. Miding, 1951), *Univers* (A. Frutiger, 1952), *Swiss 721*, *Arial*.